

Når Fabry har fundet det formålstjenligt at udsende en ny stor bog om emnet, hænger det sammen med den aktualitet, Forbundsrepublikkens forhold til Sovjetunionen fik, da Willy Brandt blev vesttysk kansler. Fabry vil med sit skrift advare mod illusioner vedr. Sovjetunionens egentlige hensigter. Han finder, at den historiske forskning i Vesttyskland i alt for høj grad har beskæftiget sig med Hitlers og nazismens skyld i Den II. Verdenskrig og derved negligeret den rolle, Stalin og bolsjevismen spillede. Et glemselens slør har bredt sig over »eine ganze Ära bolschewistischer Expansionspolitik« (s. 13).

Fabry har kun foragt til overs for de historikere, der tillægger ideologiske faktorer nogen indflydelse på den af Hitler over for Sovjetunionen førte udenrigspolitik. Hitlers anti-bolsjevisme var kun et taktisk middel. I stedet opfatter forf. de tysk-sovjetiske relationer – og i det hele taget tysk udenrigspolitik i naziperioden – som værende underkastet de samme grundlæggende vilkår som på Bismarcks tid: »Bündnisse, Sicherheitszonen und Aufmarschräume. ... vor allem ... Expansion in Räume« (s. 14). Geografien er det altafgørende, og med eller uden Hitler ville det være kommet til krig. I flere henseender kan Fabry således minde om Taylor, som i øvrigt glimrer ved sin totale fraværelse både i tekst, noteapparat og litteraturfortegnelse.

En sådan tese, støttet af en intelligent og overbevisende argumentation, kunne være forfriskende som korrektiv til den fremherskende opfattelse af den ideologiske faktors dominerende indflydelse på den nazistiske udenrigspolitik. Men Fabry har ikke leveret en sådan kvalificeret præstation. Alt for ofte afvises andres synspunkter uden nogen som helst form for argumentation, blot ledsaget af en summarisk påstand om, at synspunktet er forkert. De begreber og kategorier, Fabry anvender i sin fremstilling af den nazistiske og sovjetiske udenrigspolitik, er alt for grove og upræcise til formålet: man kommer ikke langt ved at spørge, om den eller den udenrigspolitiske handling var udtryk for »ideologi« eller for »statsræson« uden først at have gjort sig det klart, hvad man mener med sådanne begreber. Der er desuden en bemærkelsesværdig skævhed i Fabrys argumentation. Han afviser i forordet som »tåbelig« en hypotese om, at Hitlers udenrigspolitik blev formuleret i »Mein Kampf«, eller at bolsjeviseringen af de østeuropæiske lande udelukkende kan henføres til verdensrevolutionsideologien (s. 14). Men i sin egen fremstilling henviser han gang på gang til udtalelser af Lenin eller Stalin fra begyndelsen af 1920'erne, når han skal skaffe belæg for sine synspunkter om de sovjetiske motiver. Mens den sovjetiske politik således fremstilles som i høj grad »ideologisk« motiveret, udledes den tyske af den tvangssituation, Tyskland befandt sig i.

Der er ikke med denne bog ydet noget bidrag til en udvidet erkendelse om de tysk-sovjetiske relationer i den pågældende periode, derimod nok ammunition til den ene part i det indre vesttyske opgør om Forbundsrepublikkens Østpolitik.

Bent Jensen

Klaus Mehnert: Moskau und die neue Linke. Deutsche Verlags-Anstalt, Stuttgart, 1973. 219 s.

Klaus Mehnert, der er en af veteranerne blandt de vestlige sovjetekspertter, har i den foreliggende bog taget et oplagt emne op til undersøgelse: hvordan har man reageret i Sovjetunionen på fremkomsten af de bevægelser i Vesten, som går under betegnelsen Det nye Venstre, dvs. et Venstre som ikke først og fremmest føler et loyalitetsforhold overfor det sovjetiske kommunistiske parti eller sovjetstaten? For at få svar på dette spørgsmål har Mehnert undersøgt indholdet af 25 sovjetiske uge- og månedsblade fra perioden 1968–1972 (i visse tilfælde udstrakt til perioden 1960–1972), taget stikprøver

fra de største sovjetiske aviser samt læst de bøger og brochurer, der op til 1972 var udkommet om emnet i Sovjetunionen.

I en forbilledlig redegørelse for sit kildemateriale karakteriserer forf. de enkelte blade og tidsskrifter (oplag, udgiver, stofområde o. l.) i almindelighed og deres behandling af fænomenet Det nye Venstre i særdeleshed. En hovedkonklusion er, at jo større oplag, den pågældende avis eller det pågældende tidsskrift har, jo mere polemisk og usagligt er emnet blevet behandlet. Forf. mener, at en grund hertil er, at sovjetregeringen tillader den sovjetiske intelligentsia mere nuancerede informationer om udlandet i tillid til, at de højereuddannede vil være i stand til at skille klinten fra hveden. Et sådant tillidsforhold skulle derimod ikke bestå over for den jævne befolkning, der først og fremmest får sin viden og forestillinger om livet uden for Sovjetunionen fra aviser og tidsskrifter med masseoplag.

Mehnert har dog ikke blot villet undersøge det specifikke problem: reaktionen i Sovjetunionen på Det nye Venstres fremkomst og virksomhed, men også søgt at nå frem til mere generelle konklusioner om det sovjetiske system. Han opstiller selv fire hovedspørgsmål: hvad tænker Moskva (dvs. den sovjetiske ledelse) om Det nye Venstre?; hvad erfarer sovjetmennesket (dvs. de sovjetiske borgere) om samme fænomen?; hvordan reagerer Moskva (igen = ledelsen) på det uventede?, og hvad erfarer vi (dvs. udlandet) om Sovjetunionen?

Det er prisværdigt, at forf. således søger at kombinere det specifikke med det generelle, men det må konstateres, at bogens resultater er mest interessant og overbevisende hvad angår de specifikke spørgsmål. Når det gælder besvarelsen af de to generelle spørgsmål, er han på gyngende grund; det er – som han selv siger det – et for ubetydeligt problem for de ledende i Sovjetunionen til, at man af deres reaktion kan udlede noget generelt af blot nogenlunde sandsynlighed.

Mehnerts konklusioner på de opstillede spørgsmål lyder kort: ledelsens holdning til fænomenet Det nye Venstre har været tøvende og ambivalent. På den ene side har man med tilfredshed set de vestlige systemer underkastet kritik, en kritik der oven i købet ofte er inspireret af Marx og/eller Lenin. På den anden side har man med ubehag set på, at de samme kritikere har været lige så kritiske over for det sovjetiske system, og at mange i Det nye Venstre har udset sig Mao – der ifølge sovjetisk opfattelse er en forrædder – som forbillede. Et andet frastødende træk har været de nye venstrebevægelser manglende disciplin og – hvor paradoksalt det end måtte lyde – anti-borgerlige optræden. Kan folk med langt hår, klædt i eksotisk tøj og hengiven til euforiserende midler tænkes at være i stand til at yde en konsekvent revolutionær indsats?

Også de almindelige sovjetborgere er ifølge forf. chokeret over de langhårede, tøjløse studenteproprørere og går – som deres modstykker i de vestlige lande – klart ind for ro og orden. De intellektuelle i Sovjetunionen er derimod mere tilbøjelige til en positiv vurdering af de vestlige oprøreres idealer, dog med mange forbehold. Ikke mindst Det nye Venstres forestillinger om de intellektuelles førende rolle i de industrialiserede samfund på grund af arbejderklassens integration i det bestående system (Marcuse) har vakt de sovjetiske intellektuelles interesse. Også sovjetiske intellektuelle føler sig smigret over at få tildelt så fornem en rolle. Hvad de derimod har sværere ved at acceptere er, at et forbrugs- og velstandssamfund som det vestlige ikke skulle være noget efterstræbelsesværdigt. Når opvaskemaskiner, biler og ferierejser til fjerne lande ikke er noget selvfølgeligt, får man et andet syn på sådanne ting end overmætte og forventede vestlige middelklasseoprørere. På samme måde mener Mehnert, at den tilbedelse af vold, som har været et ikke uvæsentligt element i dele af Det nye Venstres ideologi, virker uforståeligt på folk, der kender prisen for voldelige revolutioner.

Mehnerts konklusion på spørgsmålet om, hvad man kan lære om det sovjetiske system generelt på grundlag af ledelsens reaktion på Det nye Venstres opkomst i Vesten, er, at den sovjetiske ledelse – trods en foregiven ideologisk selvsikkerhed – er angst for ikke alene dette fænomen, men i det hele taget for påvirkninger udefra.

Bogen, der er forsynet med et person- og sagregister samt en fuldstændig fortegnelse over alle de gennemgåede artikler og skrifter, er skrevet i et veloplagt og letlæst sprog.

Bent Jensen

Eric C. Kollman: Theodor Körner. Militär und Politik. R. Oldenbourg Verlag, München, 1973. 467 s. DM 44.

Theodor Körner er en af de markante personligheder i mellemkrigstidens og efterkrigstidens Østrig. Den amerikanske historiker Eric C. Kollman, hvis fader udvandrede fra Burgenland i det østrig-ungarske monarki, har haft de forudsætninger, som afstamning og det fjerne U.S.A. har givet ham med hensyn til engagement og jagttagerafstand og resultatet er blevet en læseværdig biografi af soldaten og politikeren Körner.

Theodor Körner fødtes i en tysk-østrigsk soldaterfamilie, og både han selv og broderen blev officerer i den hær, der var et af de efterhånden få sammenknyttende organer i det multinationale dobbeltmonarki. Körner deltog i den 1. verdenskrig på den italienske front og avancerede til oberst og stabschef. To egenskaber udmærkede ham som soldat – hans sans og interesse for de tekniske sider af moderne krigsførelse og en stærk samhørighed med og forståelse for de menige soldaters afsavn og behov. Dette sociale aspekt af officerens rolle havde allerede før krigen fået udtryk i Körners interesse for folkeoplysning og specielt blandt arbejderbefolkningen i Wien.

Skønt Körner efter krigens ophør fortsatte som officer og bidrog væsentligt ved opbygningen af en hær for den rest af en stormagt, der var blevet småstaten Østrig, kom han på grund af sine politiske anskuelser, der førte ham ind i det socialdemokratiske parti, snart i modsætning til mange af sine kolleger, der stadig var monarkister, og til den kristeligt-sociale forsvarsminister Karl Vaugoin. Resultatet blev hans afskedigelse med generalsrang.

Körner blev nu socialdemokratisk politiker med den usædvanlige fortid som kejserlig officer og forhenværende general. I rigsdagen søgte han som sit partis ekspert at hindre den anti-republikanske politisering af hæren og polariseringen mellem den socialdemokratiske styrede storby Wien og det agrariske, konservative Østrig, der blev den første østrigske republiks skæbne. Han tog også afstand fra den militarisering af modsætningen mellem arbejderne og de borgerlige partier, som fik udtryk i oprettelsen af det republikanske Schutzbund og dets fascistiske modstander Heimwehr. Körner frygtede den borgerkrig, der stadig lurede, og som fra 1930'erne og efter Dollfuss' overtagelse af kanslerposten drev udviklingen frem til borgerkrigen i februar 1934. Körner var i opposition til den socialdemokratiske kurs, der resulterede i det militære opgør med hæren og Heimwehr, fordi han anså det for på forhånd at være tabt for arbejderne.

Fra 1934 og under det nazistiske styre efter 1938 førte Körner en tilbagetrukket forskertilværelse i krigsministeriets arkiv, hvor han især kastede sig over studiet af v. Clausewitz' strategiske opfattelser og deres relevans for samtiden. Han studerede også russisk og satte sig ind i de sovjetiske strategers værker. Körner var formodentlig en af de meget få officerer uden for Sovjetunionen, der nøje havde vurderet den sovjetiske hær og dens kvalitet. Han var ved det tyske angreb på Sovjetunionen i juni 1941 overbevist om, at den krig kunne Tyskland ikke vinde.